

Relatywna premia płacowa jako efekt zmiany miejsca zamieszkania absolwentów studiów wyższych

Marek Rocki^a

Streszczenie. Zmiana miejsca zamieszkania po uzyskaniu dyplomu ukończenia studiów wyższych jest jedną ze składowych szerokiego zagadnienia migracji wewnętrznych. Migracje osób z wyższym wykształceniem są przedmiotem wielu badań, ale nie w zakresie migracji następującej bezpośrednio po ukończeniu studiów, ponieważ do niedawna nie było danych na ten temat. Celem badania omawianego w artykule jest wykazanie istnienia relatywnej premii płacowej z tym związanej, obserwowanej po roku od uzyskania dyplomu, czyli zwiększenia zarobków w efekcie przeprowadzki do innej miejscowości. Podmiotem badania były grupy osób, które uzyskały dyplom w 2018 r. na najczęściej wybieranych kierunkach związanych z dziedzinami nauk ekonomicznych i technicznych. Dokonano agregacji danych z ogólnopolskiego systemu monitorowania ekonomicznych losów absolwentów wykorzystującego dane ZUS. Wykazano, że wartości wyznaczanego w tym systemie względnego wskaźnika zarobków dla analizowanych kierunków były zawsze większe w przypadku osób mieszkających w 2019 r. poza województwem, w którym studiowały, niż w przypadku osób, które pozostały w powiecie studiowania. Wskazuje to na ekonomiczne uwarunkowania migracji – premię płacową związaną ze zmianą miejsca zamieszkania po uzyskaniu dyplomu.

Słowa kluczowe: migracje wewnętrzne, relatywna premia płacowa, absolwenci

JEL: A23, I21, J24, J31, J61, O15

Relative wage premium as a result of residence relocation of university graduates

Abstract. Changing the place of residence after obtaining a university degree is one of the components of a broader issue of internal migration. The migration of people with higher education is a popular object of research, but until recently there were no data on migration immediately following graduation. The aim of the article is to demonstrate the occurrence of a relative wage premium related to this migration within a year after graduating, i.e. an increase in earnings resulting from moving to a different city. The study focused on groups of people who obtained their diploma in 2018 in the most popular fields of study within economics and technical sciences. An appropriate aggregation of data was made from the Polish Graduate Tracking System using the Social Insurance Institution (ZUS) data. It has been shown that the values of the relative earnings index for the analysed fields of study determined in this system were always higher for people who after obtaining their diploma in 2018 lived in 2019 in a voivodship other than their place of study, compared to those who remained in the powiat of their alma mater. This indicates the economic determinants of migration, i.e. the wage premium, related to the relocation of residence after obtaining a diploma.

Keywords: internal migration, relative wage premium, graduates

^a Szkoła Główna Handlowa w Warszawie, Kolegium Analiz Ekonomicznych, Polska / SGH Warsaw School of Economics, Collegium of Economic Analysis, Poland. ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9705-5726>.
E-mail: roma@sgh.waw.pl.

1. Wprowadzenie

Zmiana miejsca zamieszkania przez osoby, które uzyskały dyplom ukończenia studiów, jest zjawiskiem wpisującym się w naturalne procesy migracji. Zgodnie z wynikami spisu powszechnego przeprowadzonego w 2011 r. prawie 38,9% ogółu mieszkańców Polski to migranci, którzy przybyli lub powrócili do miejscowości obecnego zamieszkania (wcześniej mieszkali w innym miejscu przez co najmniej rok), a jak stwierdzono w raporcie Głównego Urzędu Statystycznego (GUS, 2014, s. 47)¹: „bardzo prawdopodobne jest, że osoby z wykształceniem wyższym mają większą skłonność do migracji, co wiąże się zapewne z większą możliwością uzyskania pracy w nowym miejscu zamieszkania”. Z danych GUS wynika, że ponad 9% migrantów zmieniło miejsce zamieszkania z powodu pracy, a w przypadku migracji międzywojewódzkich – prawie 22% migrantów. W ramach analizowanej grupy przyczyn najczęściej wskazywano ofertę bardziej atrakcyjnej pracy (5% ogółu). Niestety, podobnie jak w przypadku stanu cywilnego, dane o poziomie wykształcenia ludności przybyłej można analizować jedynie według stanu w momencie spisu, ponieważ nie zebrano danych o poziomie wykształcenia w momencie migracji.

W pewnym zakresie informacje o przemieszczaniu się osób z wyższym wykształceniem zawarte są w danych prezentowanych w ogólnopolskim systemie monitorowania ekonomicznych losów absolwentów szkół wyższych (dalej: system ELA), gromadzącym dane administracyjne pochodzące z Zakładu Ubezpieczeń Społecznych oraz systemu POL-on². Na stronie internetowej systemu ELA przedstawiono m.in. analizę uzyskanych danych, z której wynika, że absolwenci polskich uczelni radzą sobie na rynkach pracy mniejszych miejscowości nie gorzej niż absolwenci pracujący w dużych i wielkich³ miastach.

W systemie ELA wyodrębniono także absolwentów: zamieszkujących powiat, w którym studiowali, zamieszkujących inny powiat, ale w województwie, w którym studiowali, oraz zamieszkujących inne województwo⁴.

Celem badania omawianego w artykule jest wykazanie istnienia relatywnej premii płacowej związanej ze zmianą miejsca zamieszkania, obserwowanej po roku od uzyskania dyplomu. Założono, że zamieszkiwanie poza województwem, w którym odbywano studia, przynosi relatywnie lepsze zarobki w zestawieniu z zarobkami osób, które pozostały w powiecie, w którym studiowały. Przyjęto, że badanie będzie doty-

¹ Wstępne wyniki Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań 2021 nie zawierają informacji o skali migracji. Podano, że liczba ludności w wieku produkcyjnym mobilnym zmniejszyła się do 93,1% w porównaniu z 2011 r. (GUS, 2022).

² System ELA (<https://ela.nauka.gov.pl/pl>) został zaprojektowany i wykonany w Ośrodku Przetwarzania Informacji – Państwowym Instytucie Badawczym (OPI PIB).

³ W systemie ELA są to miasta powyżej 500 tys. mieszkańców, czyli Warszawa, Kraków, Łódź, Wrocław i Poznań.

⁴ Odrębną grupę stanowią absolwenci, dla których brak danych w tym zakresie.

czyć znaczących zmian miejsca zamieszkania polegających na zmianie województwa. Z tego powodu pominięto osoby mieszkające po uzyskaniu dyplomu w województwie, w którym studiowały, ale nie w powiecie studiowania. Badanie nie obejmuje wszystkich absolwentów, ponieważ dla części z nich nie są dostępne informacje jednocześnie o obu wskaźnikach stanowiących podstawę analiz.

2. Przegląd literatury

Trzeba podkreślić, że przedstawiane dalej analizy nie dotyczą zjawiska migracji wewnętrznych⁵ badanego przez GUS, choć są z nim istotnie powiązane. Zjawisko migracji dotyczy w szczególności osób z grupy wiekowej 19–24 lata, a jak zauważa Anacka (2014, s. 3), dzięki danym BAEL możliwe jest pokazanie, że udział osób z wyższym wykształceniem wśród migrantów wewnętrznych jest dwukrotnie wyższy niż ogółem w populacji (28,2% w porównaniu z 14,0%). Podobny wniosek formułuje Venhorst (2012, s. 65) w odniesieniu do absolwentów uczelni holenderskich. Z kolei w opracowaniu Bączek i in. (2018), dotyczącym województw łódzkiego i mazowieckiego, autorzy stwierdzają, że najliczniejszą grupą, która migruje do dużych ośrodków miejskich, są ludzie w wieku 20–29 lat, co może wskazywać na podejmujących studia, ale i na absolwentów. Maleszyk (2021, s. 7), który analizował kierunki migracji absolwentów lubelskich szkół średnich, przyjął zaś, że migracją było podjęcie studiów w innym województwie.

Z migracją wiąże się proces metropolizacji, który prowadzi do koncentracji w kilku miejscach stanowisk wymagających wysokich kwalifikacji i wysoko wynagradzanych (Herbst i Rok, 2016, s. 57).

O migracji wahadłowej, czyli codziennym lub cotygodniowym dojeżdżaniu do miejsca nauki, piszą Czyż i in. (2009, s. 21). Z ich badań wynika, że 46% studentów migruje wahadłowo, a ogółem dotyczy to 35% osób w wieku 20–24 lat, co wskazuje na silny związek tego zjawiska ze studiowaniem.

Zamieszkiwanie i praca po studiach w województwie innym niż miejsce studiowania może nie być migracją, lecz powrotem po ukończeniu studiów. Klasyfikację absolwentów szkół wyższych uwzględniającą relacje pomiędzy miejscem zamieszkania sprzed studiów, miejscem odbywania studiów i miejscem pierwszej pracy zaproponowali Faggian i in. (2007). Badacze podzielili absolwentów na następujące grupy:

- 1 – migrujący: osoby, które opuściły miejsce zamieszkania, by podjąć studia, a następnie znalazły pracę w jeszcze innym miejscu;

⁵ W statystyce publicznej *migracje wewnętrzne* oznaczają zmiany miejsca zamieszkania (pobytu stałego lub czasowego) w obrębie kraju polegające na przekroczeniu granicy administracyjnej gminy, w tym – w przypadku gmin miejsko-wiejskich – zmiany miejsca zamieszkania w obrębie gminy z terenów wiejskich na miejskie lub odwrotnie (GUS, b.r.).

- 2 – powracający: osoby, które opuściły miejsce zamieszkania, by podjąć studia, a następnie wróciły do miejsca zamieszkania sprzed studiów;
- 3 – przyjezdni: osoby, które opuściły miejsce zamieszkania, by podjąć studia, po których podjęły pracę w miejscu odbywania studiów;
- 4 – wyjeżdżający: osoby, które studiowały w miejscu zamieszkania, ale opuściły je po uzyskaniu dyplomu;
- 5 – miejscowi: osoby, które studiowały w miejscu zamieszkania i po studiach pracują w miejscu zamieszkania.

Taką samą klasyfikację przyjmują Di Cintio i Grassi (2013, s. 122)⁶. Warto zwrócić uwagę, że w przypadku Polski, wobec znaczącego udziału studentów studiów niestacjonarnych, na tę klasyfikację nakłada się jeszcze zróżnicowanie wynikające z trybu studiów (studia stacjonarne i niestacjonarne), a także – poziomu studiów (studia I i II stopnia lub jednolite magisterskie; Rocki, 2020a, s. 842). Jak można zakładać, osoby studiujące w trybie niestacjonarnym mogą nie opuszczać na stałe miejsca zamieszkania w czasie studiów⁷, a ukończenie nauki oznacza dla nich po prostu zaprzestanie regularnego podróżowania do miejsca studiowania. Jednak dla części absolwentów zmiana miejsca zamieszkania po uzyskaniu dyplomu jest wynikiem poszukiwania pracy adekwatnej do oczekiwań.

Warto tu wspomnieć o badaniach dotyczących woj. opolskiego. Ich autorzy – Bukowski i in. (2018, s. 65) – stwierdzają, że z powodu generalnego obniżenia się liczby studentów i kandydatów na studia zwiększyła się dostępność miejsc na studiach w większych miastach, co powoduje obniżenie liczby studentów w mniejszych ośrodkach. Skutkiem tego może być częstsza migracja na studia, a następnie powrót do pierwotnego miejsca zamieszkania.

Omawianego zjawiska – podejmowania pracy w województwie innym niż województwo, w którym odbywano studia – nie dotyczą opisywane w kontekście migracji problemy marnotrawienia kompetencji (ang. *brain waste*), o których wspominają Kaczmarczyk i Tyrowicz (2008), czy wskazany przez Roszko-Wójtowicz (2018) spadek PKB w regionie, z którego następuje migracja.

Analizy prezentowane przez Venhorsta (2012) wskazują na migracje związane z niedopasowaniem oferty dydaktycznej do ilościowych i jakościowych potrzeb lokalnego rynku pracy. Badacz zauważa, że wyższa stopa bezrobocia w regionie studiowania obniża prawdopodobieństwo migracji absolwentów do innej części kraju (Venhorst, 2012, s. 24). Taki wniosek potwierdzają badania z Włoch – absolwenci są, przeciętnie rzecz biorąc, potencjalnie mniej zagrożeni bezrobociem, co powoduje, że

⁶ Grupy, w podanej wyżej kolejności, nazywane są: 1) *repeat migrants* lub *movers*, 2) *return migrants* lub *back movers*, 3) *university stayers* lub *early movers*, 4) *late movers*, 5) *non-migrants* lub *stayers*.

⁷ Co więcej, tę klasyfikację zaburza możliwość studiowania w trybie zdalnym, a więc niewymagającym obecności na uczelni.

relatywnie wysokie bezrobocie w miejscu ich studiowania nie musi skłaniać do migracji (Faggian i in., 2006). Ciekawy wniosek dotyczy także zróżnicowania zachowań absolwentów holenderskich uniwersytetów i szkół średnich – ci pierwsi okazali się bardziej mobilni przestrzennie (Vernhorst, 2012, s. 42).

Z ważniejszych polskich badań warto wymienić analizy opisane przez Biernacką (2017), z tym że odnoszą się one do migracji zewnętrznych, oraz opracowania dotyczące wybranych regionów Polski: woj. małopolskiego (Łobodzińska i in., 2017) i woj. łódzkiego (Byczkowska-Ślęzak i Dolińska-Szwarc, 2013). W wielu badaniach wspomina się, że zmiana miejsca zamieszkania motywowana jest czynnikami ekonomicznymi (np. Matusik i in., 2012, s. 19; Werner, 2008, s. 73). Warto jednak odnotować, że w opracowaniu Matusika i in. (2012, s. 12) nie dostrzeżono, że najwyższy poziom współczynnika napływu ludności dotyczy największych ośrodków akademickich. Dlatego interesujące jest sprawdzenie hipotezy dotyczącej motywacji ekonomicznych migracji absolwentów na podstawie danych z systemu ELA.

3. Metoda badania

Badaniem objęto absolwentów, którzy otrzymali dyplom ukończenia studiów wyższych w 2018 r. Przeanalizowano także wpływ zamieszkiwania w województwie innym niż województwo, w którym mieściła się uczelnia, na zagrożenie bezrobociem. Analiza dotyczyła grupy kierunków studiów ekonomicznych i technicznych. Dane z systemu ELA o poszczególnych grupach absolwentów zagregowano według dziedzin nauki, do których uczelnie przyporządkowały prowadzone studia. Przeprowadzono również analizy dotyczące absolwentów wybranych kierunków studiów: ekonomia, finanse i rachunkowość, zarządzanie, budownictwo, informatyka oraz mechanika i budowa maszyn. Wybrano je, ponieważ są prowadzone przez wiele różnych uczelni w Polsce, a ich absolwenci mogą pracować w zasadzie w dowolnym miejscu w kraju.

Dane badawcze uzyskano z systemu ELA. Podstawową jednostką w systemie ELA jest grupa absolwentów, dla której wyodrębniono numer w systemie POL-on⁸, co oznacza, że są to informacje o absolwentach kierunku studiów prowadzonego na określonym poziomie i w określonym trybie przez daną uczelnię. Analizowano poziom i tryb kierunków studiów ukończonych przez osoby, które uzyskały dyplom w 2018 r. (z piątego pomiaru⁹ w systemie ELA), ponieważ w związku ze zmianą po-

⁸ System POL-on został opracowany i jest utrzymywany przez OPI PIB dla potrzeb Ministerstwa Edukacji i Nauki. Numery w systemie POL-on nadawane są każdej grupie studentów realizujących określony program studiów, w danym trybie i na danym poziomie w momencie rozpoczęcia nauki w uczelni wyższej (<https://polon.nauka.gov.pl/system-polon>).

⁹ Pierwszy pomiar dotyczył osób, które uzyskały dyplom ukończenia studiów w 2014 r. Zaprezentowano dane o ich sytuacji w rok po uzyskaniu dyplomu. W kolejnych pomiarach dodawane są informacje o nowym roczniku absolwentów oraz dane za kolejny rok dla roczników wcześniejszych.

działu dziedzin i dyscyplin nauki w kolejnym pomiarze nie są dostępne ewidencjonowane wcześniej dane o absolwentach kierunków przyporządkowanych do takich dziedzin nauki, jak nauki prawne, ekonomiczne, weterynaryjne czy leśne. Posłużono się danymi z pierwszego roku po uzyskaniu dyplomu.

W niniejszym opracowaniu wykorzystano dwa wskaźniki charakteryzujące sytuację absolwentów na rynku pracy: względny wskaźnik bezrobocia (WWB) oraz względny wskaźnik zarobków (WWZ). W sposób syntetyczny charakteryzują one ekonomiczne losy absolwentów, ponieważ niezależnie od kierunku, profilu i trybu studiów, zawodu wykonywanego po studiach, a co najważniejsze – w oderwaniu od miejsca zamieszkania – wskazują na przygotowanie absolwentów do podjęcia pracy, jak również na wycenę pracodawców dotyczącą pracy świadczonej przez absolwentów studiów wyższych. Możliwe są także analizy porównujące średnie wynagrodzenia absolwentów różnych uczelni prowadzących podobne kierunki studiów (zob. Rocki, 2018c).

Zgodnie z definicjami przyjętymi w systemie ELA wartości WWB mniejsze niż 1 oznaczają, że przeciętne ryzyko bezrobocia absolwentów jest mniejsze niż stopa bezrobocia w ich powiatach zamieszkania, a wartości większe niż 1 – że ryzyko to jest większe. Zerowa wartość WWB oznacza, że w badanym okresie¹⁰ żaden z absolwentów nie zarejestrował się jako bezrobotny. Wartości WWZ większe niż 1 oznaczają, że przeciętne wynagrodzenie absolwentów jest wyższe niż średnia wynagrodzeń w ich powiatach zamieszkania, a wartości mniejsze niż 1 oznaczają, że wynagrodzenia te są niższe.

Dane zawarte w systemie ELA muszą być analizowane z uwzględnieniem ograniczeń mogących mieć wpływ na sformułowane wnioski:

- dane ZUS nie obejmują wszystkich form zatrudnienia, ponieważ nie są rejestrowane umowy o dzieło, umowy-zlecenia podpisane ze studentami do 26. roku życia, umowy zawierane za granicą, praca bez umowy; dane mogą także nie obejmować ubezpieczonych w KRUS. Informacją określającą wiarygodność wnioskowania jest udział absolwentów danej jednostki zarejestrowanych w ZUS¹¹;
- dane ZUS nie zawierają informacji o wykonywanym zawodzie. Nie wiadomo więc, czy praca przed studiami, podczas studiów i po uzyskaniu dyplomu ma związek z kierunkiem studiów;
- dla zachowania anonimowości prezentowane są dane o grupach liczących co najmniej 10 osób. Poza tym nie podaje się wyników dla podgrup liczących mniej niż trzy osoby¹². Takie sytuacje dotyczą także grup z udziałem osób, które nie podjęły

¹⁰ W omawianym badaniu oznacza to rok od momentu uzyskania dyplomu.

¹¹ Udziały te wahają się od blisko 100% do kilkunastu procent w przypadku kilku uczelni.

¹² Jest to powód, dla którego nie dla wszystkich grup absolwentów są jednocześnie dostępne informacje o WWB i WWZ.

pracy po studiach, a jako takie klasyfikowane są także osoby, które poszukiwały pracy ponad 12 miesięcy.

Trzeba dodać, że w systemie ELA przez *kierunek* (zob. Rocki, 2018a, s. 15) rozumie się wspomnianą wyżej grupę absolwentów, którzy ukończyli studia o danym profilu oraz stopniu i w danym trybie, uzyskawszy założone efekty uczenia się¹³.

Ponieważ w systemie ELA nie ma informacji o miejscu zamieszkania przed studiami, porównano losy absolwentów łącznie z grup 1, 2 i 4 według klasyfikacji Faggian i in. (2007; pracujący po studiach w innym województwie nazywani są dalej *zamieszkującymi inne województwo*) z grupami 3 i 5 (osoby pracujące po studiach w powiecie, w którym studiowały, nazywane dalej *pozostającymi*). Należy tu wskazać, że nie zawsze informacje o WWZ i WWB są możliwe do uzyskania jednocześnie dla obu grup: pozostających i zamieszkujących inne województwo. Wynika to z zasady nieudostępniania danych wtedy, gdy podgrupa absolwentów liczy mniej niż trzy osoby. Z tego powodu analizy szczegółowe objęły grupy absolwentów, w przypadku których są dostępne informacje o WWZ i WWB dla podgrup osób pozostających w powiecie studiowania i dla osób zamieszkujących w inne województwo. Spośród 315 561 absolwentów rocznika 2018 były to łącznie 178 354 osoby.

Zaczerpnięte z systemu ELA dane o wartościach WWB i WWZ dla poszczególnych grup absolwentów zagregowano na potrzeby omawianego badania dla poziomu i trybu studiów, dziedzin nauki, do których uczelnie przyporządkowały kierunki studiów, oraz kierunków studiów.

Oczywiste jest, że w przypadku niektórych absolwentów praca poza województwem, w którym studiowali, jest niejako wpisana w uzyskane wykształcenie (np. leśnicy, lekarze, analitycy medyczni, weterynarze, artyści, teolodzy oraz absolwenci uczelni wojskowych, służb pożarniczych i Wyższej Szkoły Policji). Jednak również wśród nich można zauważyć wyjątki od tej reguły. Przykładowo 59,88% ogółu absolwentów leśnictwa pracuje w innym województwie (studia stacjonarne: I stopnia – 48,48%, II stopnia – 63,95%, studia niestacjonarne: I stopnia – 63,31%, II stopnia – 76,77%), ale spośród absolwentów studiów niestacjonarnych II stopnia prowadzonych na Politechnice Białostockiej w województwie pozostało 78,26% absolwentów.

Wśród 26 kierunków ukończonych przez absolwentów, z których co najmniej 75% podjęło pracę w innym województwie, są ponadto niektóre kierunki atypowe (Rocki, 2018b), takie jak behawiorystyka zwierząt czy elektroradiologia, co ilustruje tabl. 1.

¹³ Nie zawsze jest to oczywiste, ponieważ np. Politechnika Śląska przyporządkowała socjologię do dziedziny nauk ekonomicznych. Dane o dynamice zmian w tym zakresie prezentowane są w pracy Rockiego (2020b, s. 35–36).

Tabl. 1. Kierunki, których większość absolwentów (co najmniej 75%) pracuje w innym województwie

Kierunek i uczelnia	Profil	Zarejestrowani w ZUS	Tryb	Sto- pień	ZIW w %
Pielęgniarstwo – Wyższa Szkoła Biznesu i Przedsiębiorczości w Ostrowcu Świętokrzyskim	PR	169	N	II	94,15
Ekonomia – Wyższa Szkoła Gospodarki w Bydgoszczy	PR	51	N	II	94,12
Pielęgniarstwo – Wyższa Szkoła Biznesu i Przedsiębiorczości w Ostrowcu Świętokrzyskim	PR	50	S	I	94,12
Praca socjalna – Wyższa Szkoła Pedagogiczna w Warszawie, Wydział Nauk Społeczno-Pedagogicznych w Katowicach	PR	43	N	II	91,11
Pedagogika – Wyższa Szkoła Nauk Pedagogicznych	PR	38	N	I	86,84
Elektroradiologia – Uniwersytet Medyczny w Poznaniu	PR	27	N	II	85,19
Leśnictwo – Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego	OA	78	N	II	83,33
Leśnictwo – Uniwersytet Przyrodniczy w Poznaniu	OA	53	N	I	83,02
Pedagogika – Wyższa Szkoła Nauk Pedagogicznych	PR	74	N	II	82,67
Bezpieczeństwo wewnętrzne – Wyższa Szkoła Policji w Szczytnie	OA	254	S	II	81,40
Aktorstwo – Akademia Teatralna w Warszawie, Filia w Białymstoku	PR	16	S	JM	81,25
Leśnictwo – Uniwersytet Rolniczy w Krakowie	OA	74	N	II	81,08
Pielęgniarstwo – Wyższa Szkoła Zarządzania w Częstochowie	PR	56	N	I	80,36
Budownictwo – Politechnika Koszalińska	OA	15	N	I	80,00
Pielęgniarstwo – Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Nysie	PR	25	N	II	80,00
Tkanina i ubiór – Akademia Sztuk Pięknych w Łodzi	OA	9	N	II	80,00
Inżynieria bezpieczeństwa – Szkoła Główna Służby Pożarniczej	OA	167	N	I	78,44
Leśnictwo ^a – Wyższa Szkoła Zarządzania Środowiskiem w Tucholi	OA	27	N	I	77,78
Bezpieczeństwo wewnętrzne – Wyższa Szkoła Policji w Szczytnie	OA	200	N	I	77,11
Behawiorystyka zwierząt – Uniwersytet Przyrodniczy w Lublinie	OA	17	N	I	76,47
Leśnictwo – Uniwersytet Rolniczy im. Hugona Kołłątaja w Krakowie	OA	37	N	I	76,32
Pielęgniarstwo – Wyższa Szkoła Agrobiznesu w Łomży	PR	39	N	II	76,19
Leśnictwo ^a – Wyższa Szkoła Zarządzania Środowiskiem w Tucholi	OA	61	N	I	75,41
Fizyka techniczna – Akademia Górniczo-Hutnicza im. Stanisława Staszica w Krakowie	OA	20	S	I	75,00
Budownictwo – Politechnika Koszalińska	OA	20	N	II	75,00
Teologia – Papieski Wydział Teologiczny w Warszawie	OA	11	S	JM	75,00

a Dotyczy dwóch grup absolwentów studiów prowadzonych na tym samym poziomie i w tym samym trybie. Absolwenci z pierwszej grupy zapewne zaczęli studia rok wcześniej, ale uzyskali dyplom w tym samym czasie co druga grupa.

Uwaga. PR – praktyczny, OA – akademicki, N – niestacjonarny, S – stacjonarny, JM – jednolite magisterskie, ZIW – zamieszkujący inne województwo.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z systemu ELA.

4. Wyniki

4.1. Ogólne informacje o badanej grupie absolwentów

Informacje o roczniku 2018 zawarte w systemie ELA dotyczą łącznie 315 561 absolwentów, z których 86,73% jest zarejestrowanych w ZUS. Jak wynika z analizowanych danych, istotna część absolwentów podejmuje pracę i zamieszkuje po uzyskaniu

dypłomu w województwie innym niż to, w którym mieści się ich uczelnia. Wśród ogółu absolwentów 19,74% (61 082 osoby) pracuje (zamieszkuje) w powiecie, w którym studiowali, 36,28% (112 384 osoby) – w województwie, w którym studiowali, ale w innym powiecie, a 18,37% (56 923 osoby) – w innym województwie. Dla 81 237 absolwentów (25,61%) brak danych w tym zakresie. W skali kraju, w zależności od trybu i poziomu studiów, udział zamieszkujących inne województwo wynosi od kilkunastu do prawie 35% absolwentów, ale w przypadku niektórych grup absolwentów sięga 95% (zob. tabl. 1).

W 27 uczelniach spośród 343 prowadzących studia I stopnia (7,87%) więcej niż 30% absolwentów zamieszkuje województwo inne niż to, w którym studiowali. Wśród uczelni prowadzących studia II stopnia taki odsetek absolwentów zamieszkujących inne województwo odnotowano w przypadku 62 uczelni (23,31%), a wśród uczelni prowadzących studia jednolite magisterskie – w przypadku 22 (30,56%).

Jak wskazują dane ogólnopolskie z systemu ELA, WWZ dla absolwentów, którzy pozostali w powiecie studiowania, wynosi 0,61, dla zamieszkujących w innym powiecie, ale w tym samym województwie, w którym studiowali – 0,75, a dla tych, którzy podjęli pracę w innym województwie – 0,73. Wynika z tego, że absolwenci, którzy znaleźli pracę poza województwem, w którym studiowali, uzyskują proporcjonalnie wyższe wynagrodzenia niż ci, którzy pozostali. Podobne wnioski można wyciągnąć na podstawie wartości WWB, ponieważ dla trzech wymienionych grup wartości wskaźnik ten wyniósł odpowiednio: 1,73 dla pozostających w powiecie, w którym mieści się uczelnia, 0,99 dla zamieszkujących w województwie, w którym położona jest uczelnia, oraz 1,29 dla zamieszkujących inne województwo.

Zalety diagnostyczne WWZ widać przy porównaniu średnich wynagrodzeń ze wszystkich źródeł dla trzech wyróżnionych grup absolwentów. Wynoszą one odpowiednio: 3576,83 zł, 3484,81 zł oraz 3463,42 zł. W trzeciej grupie wynagrodzenia są nominalnie najniższe, ale w odniesieniu do zarobków w powiecie zamieszkania – wyższe niż dla absolwentów, którzy pozostali w powiecie studiowania.

Liczba absolwentów w grupach, dla których dostępne są informacje o wartościach zarówno WWB, jak i WWZ, wynosi 229 847. W przypadku 178 354 osób (77,60%) są to informacje o miejscu zamieszkania. Spośród nich 47 807 osób (20,80%) mieszka w powiecie, w którym studiowało, 82 891 (36,06%) – w innym powiecie województwa, w którym studiowało, a 47 656 (20,73%) – w innym województwie. O 51 493 absolwentach nie ma danych w tym zakresie. Strukturę badanej grupy absolwentów ze względu na poziom i tryb studiów zaprezentowano w tabl. 2.

Tabl. 2. Liczba absolwentów, którzy pozostali w powiecie studiowania, oraz zamieszkujących inne województwo w relacji do liczby absolwentów w analizowanych grupach

Poziom i tryb studiów	P		ZIW	
		w %		w %
Ogółem	47 807	20,80	47 656	20,73
I stopień	S 13 598	17,01	13 236	16,56
	N 5540	19,41	5048	17,69
II stopień	S 15 964	25,29	15 382	24,37
	N 7670	18,91	8814	21,73
Jednolite magisterskie	S 3788	28,62	4206	31,77
	N 1247	28,01	970	21,79

Uwaga. Jak przy tabl. 1. P – pozostający.

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych z systemu ELA.

Jak wynika z danych prezentowanych w tabl. 2, absolwenci studiów II stopnia i jednolitych magisterskich zamieszkują inne województwo częściej niż absolwenci studiów I stopnia. Można to wiązać z tym, że znaczna część absolwentów studiów I stopnia kontynuuje je, nie uznając uzyskanego wykształcenia za docelowe. W przypadku studiów II stopnia i jednolitych magisterskich absolwenci studiów stacjonarnych zmieniają województwo, w którym zamieszkują, częściej niż absolwenci studiów niestacjonarnych. Wynika to zapewne z tego, że studenci uczący się w trybie niestacjonarnym mieszkali w czasie studiów w innym powiecie niż powiat, w którym mieści się siedziba uczelni.

Tablica 3 pokazuje, że – poza absolwentami stacjonarnych studiów I stopnia – zamieszkujący inne województwo przeciętnie uzyskują relatywnie lepszą pozycję na rynku pracy – krócej niż pozostający szukają zatrudnienia i więcej zarabiają.

Tabl. 3. WWB i WWZ według poziomu i trybu studiów

Poziom i tryb studiów	WWB		WWZ	
	P	ZIW	P	ZIW
Ogółem	0,94	0,78	0,71	0,84
I stopień	S 0,55	0,56	0,63	0,74
	N 0,92	0,57	0,79	0,93
II stopień	S 1,21	0,98	0,70	0,84
	N 0,66	0,58	0,86	0,99
Jednolite magisterskie	S 1,60	1,33	0,58	0,80
	N 1,66	1,24	0,73	0,88

Uwaga. Jak przy tabl. 2.

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych z systemu ELA.

Prezentowana dalej analiza przeprowadzona dla dwu wybranych dziedzin nauki, do których przyporządkowano kierunki studiów, oraz dla kilku związanych z nimi

kierunków studiów daje możliwość sformułowania bardziej szczegółowych wniosków.

4.2. Kierunki związane z dziedziną nauk ekonomicznych

W badanym roczniku system ELA odnotowuje 67 651 absolwentów kierunków przypisanych do dziedziny nauk ekonomicznych (21,44% ogółu rocznika) w 1072 grupach, w których 31,54% stanowią absolwenci studiów stacjonarnych I stopnia, 22,04% – niestacjonarnych I stopnia, 22,09% – stacjonarnych II stopnia, a 24,34% – niestacjonarnych II stopnia. Wśród nich największą grupę zamieszkujących inne województwo (14,89% rocznika ekonomistów) tworzą absolwenci studiów stacjonarnych II stopnia – 2885 osób (20,14% spośród absolwentów tych studiów).

Dane dotyczące WWB i WWZ dostępne jednocześnie dla absolwentów zamieszkujących inne województwo i pozostających związane są z 585 grupami liczącymi łącznie 52 634 osoby¹⁴. Wśród tych absolwentów 8944 osoby to zamieszkujący inne województwo (16,99%). Jednocześnie wśród wszystkich absolwentów kierunków przypisanych do dziedziny nauk ekonomicznych, którzy zamieszkują inne województwo, osoby, dla których dostępne są jednocześnie dane o WWB i WWZ, stanowią 88,81%. Z kolei pozostających jest 10 389 (19,74%).

Dane zawarte w tabl. 4 pozwalają stwierdzić, że wśród absolwentów kierunków przypisanych do dziedziny nauk ekonomicznych istnieje zróżnicowanie wartości WWB i WWZ związane z poziomem i trybem studiów.

Tabl. 4. Wartości WWB i WWZ dla kierunków przypisanych do nauk ekonomicznych

Poziom i tryb studiów		WWB		WWZ	
		P	ZIW	P	ZIW
I stopień	S	0,58	0,57	0,61	0,74
	N	0,82	0,61	0,83	0,89
II stopień	S	1,02	0,88	0,77	0,92
	N	0,58	0,58	0,94	1,05

Uwaga. Jak przy tabl. 2.

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych z systemu ELA.

Niezależnie od poziomu i trybu studiów wartości WWZ są wyższe dla absolwentów zamieszkujących inne województwo, co przekłada się na relatywnie wyższe wynagrodzenia w porównaniu z zarobkami pozostających. Podobnie wartości WWB

¹⁴ Jak można zauważyć, stanowią one ok. 78% absolwentów kierunków ekonomicznych. Wynika to z małej liczebności znacznej części grup absolwentów, co powoduje, że powstają w nich podgrupy liczące mniej niż trzy osoby. Podobna sytuacja powtarza się we wszystkich kolejnych analizach.

świadczą o korzystniejszej sytuacji tych pierwszych, jeśli chodzi o zagrożenie bezrobociem (tylko w przypadku studiów niestacjonarnych II stopnia obie grupy uzyskały taki sam wynik).

W tabl. 5 zgromadzono informacje o trzech najpopularniejszych kierunkach studiów wśród kierunków przyporządkowanych do dziedziny nauk ekonomicznych; dotyczy to absolwentów, dla których dane są dostępne. Wśród nich jest 6459 osób, które ukończyły ekonomię, 13 916 – po studiach z finansów i rachunkowości oraz 17 733 osoby z dyplomem ukończenia studiów z zarządzania. W dostępnych danych można znaleźć informacje o 72,04% absolwentów tych kierunków, spośród których 6445 zamieszkuje inne województwo (72,06% ogółu ekonomistów zamieszkujących inne województwo):

- ekonomia: dane o 93 grupach, w których są 1122 osoby zamieszkujące inne województwo (17,37% absolwentów tego kierunku, dla których dostępne są informacje o miejscu zamieszkania oraz o WWB i WWZ), oraz 1076 osób pozostających w powiecie studiowania (16,66%);
- finanse i rachunkowość¹⁵: dane o 104 grupach, w których są 2404 osoby zamieszkujące inne województwo (17,28%) i 2587 osób pozostających (18,59%);
- zarządzanie: dane o 181 grupach i 2919 absolwentach zamieszkujących inne województwo (16,46%) oraz 3731 pozostających (21,04%).

Tabl. 5. WWB i WWZ dla kierunków ekonomia, finanse i rachunkowość oraz zarządzanie

Poziom i tryb studiów	Ekonomia				Finanse i rachunkowość				Zarządzanie				
	WWB		WWZ		WWB		WWZ		WWB		WWZ		
	P	ZIW	P	ZIW	P	ZIW	P	ZIW	P	ZIW	P	ZIW	
I stopień	S	0,73	0,72	0,56	0,64	0,32	0,47	0,66	0,83	0,73	0,71	0,57	0,66
	N	0,82	0,92	0,82	0,83	0,69	0,63	0,76	0,85	0,92	0,54	0,85	0,93
II stopień	S	1,45	1,25	0,67	0,74	0,71	0,65	0,88	1,08	1,25	1,06	0,69	0,81
	N	0,98	0,73	0,83	0,95	0,58	0,49	0,88	1,02	0,53	0,59	0,95	1,05

Uwaga. Jak przy tabl. 2.

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych z systemu ELA.

Powyższe dane wskazują, że zamieszkujący inne województwo zyskują w porównaniu z pozostającymi. W każdej z grup wyodrębnionych ze względu na poziom i tryb studiów uzyskali relatywnie wyższe wynagrodzenia, a jedynie w trzech przypadkach byli bardziej zagrożeni bezrobociem (ekonomia – studia niestacjonarne

¹⁵ Wśród absolwentów finansów i rachunkowości uwzględniono grupy, które ukończyły kierunki: finanse i rachunkowość biznesu; finanse, inwestycje i rachunkowość; finanse i inwestycje; finanse, rachunkowość i ubezpieczenia; finanse, rachunkowość i podatki. Nie uwzględniono natomiast rachunkowości oraz rachunkowości i controllingu.

I stopnia, finanse i rachunkowość – studia stacjonarne I stopnia, zarządzanie – studia niestacjonarne II stopnia).

4.3. Kierunki związane z dziedziną nauk technicznych

W badanym roczniku 69 397 osób (21,99% ogółu) z 1553 grup uzyskało dyplom na kierunkach przypisanych do dziedziny nauk technicznych. Wśród absolwentów jest 9859 zamieszkujących inne województwo (14,21%). Dane zarówno o WWB, jak i WWZ są dostępne dla 883 grup liczących łącznie 54 880 absolwentów, wśród których 23,38% stanowią zamieszkujący inne województwo. Tablica 6 zawiera informacje o tych wskaźnikach dla absolwentów zamieszkujących inne województwo i pozostających.

Tabl. 6. WWB i WWZ dla kierunków przypisanych do dziedziny nauk technicznych

Poziom i tryb studiów		WWB		WWZ	
		P	ZIW	P	ZIW
I stopień	S	0,40	0,42	1,07	1,24
	N	0,82	0,63	0,74	0,92
II stopień	S	0,89	0,74	0,61	0,77
	N	1,27	1,00	0,43	0,58

Uwaga. Jak przy tabl. 2.

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych z systemu ELA.

Z analizy wynika, że – podobnie jak w przypadku kierunków przypisanych do dziedziny nauk ekonomicznych – WWZ przyjmuje wyższe wartości wśród absolwentów zamieszkujących inne województwo we wszystkich wyodrębnionych podgrupach, a więc otrzymują oni relatywnie wyższe wynagrodzenia niż pozostający. Jeśli chodzi o WWB, to tylko absolwenci studiów stacjonarnych I stopnia zamieszkujący inne województwo są bardziej zagrożeni bezrobociem niż pozostający.

W tabl. 7 przedstawiono wartości wskaźników dla najpopularniejszych kierunków studiów wśród kierunków przypisanych do dziedziny nauk technicznych: budownictwa (6778 absolwentów, w tym 20,91% zamieszkujących inne województwo), informatyki¹⁶ (7388 absolwentów, w tym 19,84% zamieszkujących inne województwo) oraz mechaniki i budowy maszyn (5027 absolwentów, w tym 23,39% zamieszkujących inne województwo). Kierunki te ukończyło łącznie 34,97% absolwentów kierunków przypisanych do dziedziny nauk technicznych, a zamieszkujący inne woje-

¹⁶ W tym informatyka i systemy informacyjne oraz informatyka stosowana.

wództwo stanowią 31,66% ogółu tych, którzy podjęli pracę w województwie innym niż miejsce studiowania i są dla nich dostępne dane.

Tabl. 7. WWB i WWZ dla kierunków budownictwo, informatyka oraz mechanika i budowa maszyn

Poziom i tryb studiów		Budownictwo				Informatyka				Mechanika i budowa maszyn			
		WWB		WWZ		WWB		WWZ		WWB		WWZ	
		P	ZIW	P	ZIW	P	ZIW	P	ZIW	P	ZIW	P	ZIW
I stopień	S	0,39	0,55	0,62	0,74	0,38	0,45	1,00	1,21	0,47	0,50	0,68	0,87
	N	0,85	0,94	0,94	0,99	0,42	0,64	1,20	1,35	0,44	0,38	1,08	1,25
II stopień	S	0,93	0,87	0,73	0,89	0,37	0,52	1,30	1,48	1,03	0,57	0,82	1,03
	N	0,41	0,33	0,93	1,14	0,11	0,22	1,59	1,76	0,27	0,25	1,16	1,39

Uwaga. Jak przy tabl. 2.

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych z systemu ELA.

Podobnie jak w przypadku kierunków przypisanych do dziedziny nauk ekonomicznych we wszystkich wyodrębnionych grupach zamieszkujący inne województwo uzyskują wyższe względne zarobki niż pozostający w powiecie studiowania. W przypadku WWB sytuacja nie jest jednoznaczna. Mniej narażeni na bezrobocie są bowiem przeciętnie: pozostający absolwenci studiów I stopnia na kierunku budownictwo, wszyscy absolwenci informatyki oraz absolwenci studiów stacjonarnych I stopnia na kierunku mechanika i budowa maszyn.

5. Podsumowanie

Przedstawione analizy dotyczą tych grup absolwentów, dla których dostępne są jednocześnie dane o WWZ i WWB. Formułowane tutaj wnioski dotyczą porównania absolwentów, którzy pozostali w powiecie studiowania, z osobami, które zamieszkują inne województwo; pominięto osoby mieszkające w województwie, w którym studiowały. Trzeba podkreślić, że podjęcie pracy (zamieszkiwanie) w województwie innym niż województwo, w którym się studiowało, może oznaczać powrót do miejsca zamieszkania sprzed studiów. Ponadto praca w innym województwie może oznaczać zarówno pracę w metropolii, jak i w małej miejscowości.

Należy zauważyć, że występujący w przypadku niektórych grup brak danych o (cytując za słownikiem dostępnym w systemie ELA) „odległości miejsca zamieszkania od usytuowania jednostki dydaktycznej prowadzącej ukończony kierunek studiów”, sięgający w niektórych przypadkach 20%, obciąża wnioskowanie¹⁷. Pomi-

¹⁷ Przykładowo: budownictwo, Politechnika Wroclawska, studia stacjonarne II stopnia – 179 absolwentów (w tym 167 zarejestrowanych w ZUS), brakuje informacji o miejscu zamieszkania 28 absolwentów (16%).

jając jednak to trudne do oszacowania obciążenie, porównania wartości WWZ dla pozostających i zamieszkujących inne województwo jednoznacznie wskazują na premię płacową – korzyści wynikające z zamieszkiwania w innym województwie w rok po uzyskaniu dyplomu. Wartości WWZ świadczą o korzyściach relatywnych, związanych z przeciętnym poziomem wynagrodzeń w miejscu zamieszkania, a nie z wartościami bezwzględными wynagrodzeń. W przypadku kierunków przypisanych do dziedzin nauk ekonomicznych i nauk technicznych, zarówno ogółem, jak i w analizie najpopularniejszych kierunków, występuje efekt wyższych relatywnych wynagrodzeń absolwentów zamieszkujących inne województwo. Warto przy tym zauważyć, że dla kierunków technicznych wartości WWZ są wyższe niż dla kierunków ekonomicznych. Może to wynikać ze znacząco większej liczby uczelni oferujących kierunki ekonomiczne.

Wśród najpopularniejszych kierunków przypisanych do dziedziny nauk technicznych różnice wartości między WWB oraz WWZ dla grup absolwentów pozostających i zamieszkujących inne województwo nie są znaczące, poza studiami stacjonarnymi II stopnia, w przypadku których WWB dla pozostających wyniósł 1,03, a dla zamieszkujących inne województwo – 0,57. Interesującym przypadkiem jest informatyka – przeciętne wartości WWB dla obu poziomów i obu trybów studiów dotyczące absolwentów pozostających są niższe niż dla zamieszkujących inne województwo. Mogłoby to wskazywać na planowe opóźnione podejmowanie pracy przez informatyków zamieszkujących inne województwo albo na pracę w szarej strefie przez pewien czas przed migracją lub po niej.

Analizy nie uwzględniają powodów wyjazdów, ponieważ to wymagałoby badań innego rodzaju niż te, które są możliwe na podstawie danych z systemu ELA. W szczególności dane te nie umożliwiają analizy wpływu na absolwentów czynników takich jak płeć czy wynik studiów, co mogłoby być źródłem interesujących wniosków (zob. Venhorst, 2012). Jednak dzięki nim można porównywać ekonomiczne losy absolwentów podobnych kierunków studiów z różnych uczelni, co ze względu na liczbę danych nie jest możliwe w badaniach ankietowych.

Podsumowując, można stwierdzić, że wartości WWZ dla analizowanych wybranych kierunków, zawsze większe dla migrujących niż dla pozostających, wskazują na ekonomiczne uwarunkowania migracji – premię płacową związaną ze zmianą miejsca zamieszkania po uzyskaniu dyplomu. W przypadku kierunków technicznych WWZ często większy niż 1 wskazuje także na istniejące zapotrzebowanie rynku pracy na absolwentów tych kierunków.

Bibliografia

- Anacka, M. (2014). *Migracje wewnętrzne a migracje zagraniczne. Przypadek Polski okresu transformacji. Autoreferat rozprawy doktorskiej*. <https://depotuw.ceon.pl/handle/item/767>.
- Bączek, K., Szydłowski, J., Mikołajec, J. (2018). Charakterystyka wewnętrznych procesów migracyjnych województw mazowieckiego i łódzkiego. *Zeszyty Naukowe Politechniki Śląskiej*, (126), 37–48. <http://dx.doi.org/10.29119/1641-3466.2018.126.3>.
- Biernacka, M. (2017). Postawy migracyjne młodzieży akademickiej Białegostoku. *Pogranicze. Studia Społeczne*, 31, 59–76. <https://doi.org/10.15290/pss.2017.31.03>.
- Bukowski, A., Piotrowski, M., Thlon, M., Marciniak-Piotrowska, M., Kowalczyk, A., Grudzień, K., Siewiera, K., Wróblewski, J., Stawiarz, R., Maj, M. (2018). *Diagnoza problemu depopulacji oraz trendów wynikających z prognoz ludnościowych w województwie opolskim*. Urząd Marszałkowski Województwa Opolskiego.
- Byczkowska-Ślęzak, J., Dolińska-Szwarc, A. (2013). *Mobilność zarobkowa mieszkańców województwa łódzkiego: część 2. Migracje wewnętrzne*. Wojewódzki Urząd Pracy w Łodzi. Regionalne Obserwatorium Rynku Pracy w Łodzi.
- Czyż, P., Dec, D., Leszczyńska, B., Nowak, S., Osiński, B., Puszczak, K., Rokicki, B., Ryński, K., Stronkowski, P., Wolińska, I. (2009). *Wpływ funduszy Unii Europejskiej na saldo migracji wewnętrznych i zewnętrznych w Polsce*. Ministerstwo Rozwoju Regionalnego.
- Di Cintio, M., Grassi, E. (2013). Internal migration and wages of Italian university graduates. *Papers in Regional Science*, 92(1), 119–140. <https://doi.org/10.1111/j.1435-5957.2011.00397.x>.
- Faggian, A., McCann, P., Sheppard, S. (2006). An analysis of ethnic differences in UK graduate migration behavior. *The Annals of Regional Science*, 40(2), 461–471. <https://doi.org/10.1007/s00168-006-0061-y>.
- Faggian, A., McCann, P., Sheppard, S. (2007). Some evidence that women are more mobile than men: gender differences in U.K. graduate migration behavior. *The Annals of Regional Science*, 47(3), 517–539. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9787.2007.00518.x>.
- Główny Urząd Statystyczny. (b.r.). *Migracje wewnętrzne*. <https://stat.gov.pl/metainformacje/slownik-pojec/pojecia-stosowane-w-statystyce-publicznej/212,pojecie.html>.
- Główny Urząd Statystyczny. (2014). *Migracje wewnętrzne ludności. Narodowy Spis Powszechny Ludności i Mieszkań 2011*. <https://stat.gov.pl/spisy-powszechne/nsp-2011/nsp-2011-wyniki/migracje-wewnetrzne-ludnosci-nsp-2011,19,1.html>.
- Główny Urząd Statystyczny. (2022). *Informacja o wstępnych wynikach Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań 2021*. <https://stat.gov.pl/spisy-powszechne/nsp-2021/nsp-2021-wyniki-wstepne/informacja-o-wstepnych-wynikach-narodowego-spisu-powszechnego-ludnosci-i-mieszkan-2021,1,1.html>.
- Herbst, M., Rok, J. (2016). Interregional mobility of students and graduates in the transition economy. Evidence from the Polish social media network. *Studia Regionalne i Lokalne*, (1), 56–81. <http://doi.org/10.7366/1509499516303>.
- Kaczmarczyk, P., Tyrowicz, J. (2008). *Migracje osób z wysokimi kwalifikacjami*. Fundacja Inicjatyw Społeczno-Ekonomicznych. https://rynekpracy.org/wp-content/uploads/biuletyny_fise/biuletyn_fise_nr4_kwalifikowani.pdf.

- Łobodzińska, A., Antończak-Świder, K., Nowak, A. (2017). *Ruch migracyjny w Małopolsce – migracje wewnętrzne*. Małopolskie Obserwatorium Rozwoju Regionalnego, Urząd Marszałkowski Województwa Małopolskiego. https://www.obserwatorium.malopolska.pl/wp-content/uploads/2017/06/MIGRACJE_WEWNETRZNE_RAPORT_MAJ_2017_1.pdf.
- Maleszyk, P. (2021). Migracje edukacyjne absolwentów szkół średnich. Przykład Lublina. *Studia Regionalne i Lokalne*, (2), 42–57. <https://doi.org/10.7366/1509499528403>.
- Matusik, S., Pietrzak, M. B., Wilk, J. (2012). Ekonomiczno-społeczne uwarunkowania migracji wewnętrznych w Polsce w świetle metody drzew klasyfikacyjnych. *Studia Demograficzne*, (2), 3–28. <https://econjournals.sgh.waw.pl/SD/article/view/2546>.
- Ośrodek Przetwarzania Informacji – Państwowy Instytut Badawczy. (b.r.). *W mniejszych miastach nie znaczy gorzej – ELA obala kolejny mit*. https://ela.nauka.gov.pl/pl/labor-market/w_mniejszych_miastach_nie_znaczy_gorzej.
- Rocki, M. (2018a). Czy nowe kierunki studiów są dowodem na innowacyjność szkół wyższych?. *E-mentor*, (3), 14–21. <http://dx.doi.org/10.15219/em75.1358>.
- Rocki, M. (2018b). Kierunki atypowe: szansa czy ślepa ścieżka?. *Humanities and Social Sciences*, 25(2), 213–226. <https://journals.prz.edu.pl/hss/article/view/202/162>.
- Rocki, M. (2018c). Rynekowa wycena absolwentów studiów ekonomicznych w Polsce. *Ekonomista*, (1), 89–102. http://www.pte.pl/pliki/1/8905/Ekonomista2018-1_90-103.pdf.
- Rocki, M. (2020a). Absolwenci studiów ekonomicznych na rynku pracy – analiza na przykładzie rocznika 2014. *Ekonomista*, (6), 837–861. <http://www.pte.pl/pliki/1/8905/2020-6-63-87.pdf>.
- Rocki, M. (2020b). Zmierzyć i zrozumieć. O mierzeniu jakości kształcenia w szkołach wyższych. W: M. Niełacna, P. Ostaszewski, A. Rzepliński (red.), *Zmierzyć i zrozumieć przestępczość. Tom jubileuszowy ofiarowany Profesor Beacie Gruszczyńskiej* (s. 26–44). Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego. <https://doi.org/10.31338/uw.9788323543077>.
- Roszek-Wójtowicz, E. (2018). *Migracje międzywojewódzkie w Polsce w latach 2010–2016 a jakość życia*. https://www.nist.gov.pl/files/zalacznik/1548928544_75.pdf.
- Venhorst, V. (2012). *Smart move? The spatial mobility of higher education* [rozprawa doktorska, University of Groningen]. <https://research.rug.nl/en/publications/smart-move-the-spatial-mobility-of-higher-education-the-spatial-m>.
- Werner, W. A. (2008). Skala i przyczyny migracji wewnętrznej i zewnętrznej. *Problemy Rozwoju Miast*, 5(2–4), 70–77.